International Journal of Social Inquiry
Cilt / Volume 11 Sayı / Issue 1 2018 ss./pp. 139-154

EDMUND BURKE'ÜN SİYASET FELSEFESİNDE AKIL ANLAYIŞI*

Günhan GAYIRHAN**

Makale Geliş Tarihi-Received: 25.04.2017
Makale Kabul Tarihi-Accepted: 12.06.2017

ÖZ

Edmund Burke'ün düşünceleri muhafazakâr siyaset felsefesi için temel bir referans kaynağıdır. Bu tarz bir kaynaklığa sebebiyet veren husus onun sahip olduğu akıl anlayışıdır. Bu çalışmada Burke'ün akıl anlayışının mahiyeti üzerinde durulmuştur. Burke'ün akıl anlayışının kavranabilmesi için gelenek ve önyargının önemli olduğu belirtilmiştir. Son olarak ise aklın ahlaki olarak nasıl işleyebileceği konusuna yer verilmiştir. Burke'ün siyaset felsefesine yön veren akıl anlayışını açabilmek için bu hususların altı çizilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Teorik Akıl, Pratik Akıl, Soyut Akıl, Siyasi Akıl, Tarihsel Deneyim.

---

* *Bu makale Günhan Gayırhan'ın "Edmund Burke'te Politik Akıl ve Modernite Eleştirisi" adlı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.*

** *Arş. Gör., Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, gunhangayirhan@uludag.edu.tr*

THE UNDERSTANDING OF REASON IN EDMUND BURKE'S POLITICAL PHILOSOPHY

ABSTRACT

The ideas of Edmund Burke is a basic reference source for conservative political philosophy. The main raison of this fact is his understanding of reason. This study elaborated the character of Burke's understanding of reason. It is specified that the tradition and prejudice are important in order to comprehend Burke's understanding of reason. Lastly, the subject how can the reason functions morally was handled. These points were emphasized in order to expound the understanding of reason directs Burke's political philosophy.

Keywords: Theoretical Reason, Practical Reason, Abstract Reason, Political Reason, Historical Experience.

GİRİŞ

Muhafazakâr siyaset felsefesinin kurucusu olarak kabul edilen Edmund Burke'ün (1729-1797) düşünceleri, günümüzde hâlâ önemini korumaya devam etmektedir. Burke'ün akıl anlayışı üzerine getirilen yorumlar onun düşüncelerinin güncelliğinin bir göstergesidir. Bu yorumlar bize Burke'ün siyaset felsefesinin onun akıl anlayışından bağımsız bir şekilde anlaşılamayacağını göstermiştir.

Burke hakkında yapılan yorumların hem çeşitlendiği bir nokta olması bakımından hem de onun akıl anlayışının nasıl bir içeriğe sahip olduğunu göstermek bakımından pratik akıl-teorik akıl ayrımı önemli bir mesele olarak görünmektedir.

Burke bu ayrım çerçevesinde daha çok tarihsel deneyime dayanan pratik akıl anlayışı noktasında konumlanmaktadır. Buna göre gelenek ve önyargıda içerilen tarihsel birikime dayalı bilgi, akıl yürütme tarzımızın şekillenmesinde etkin bir güce sahiptir.

Bireysel aklı aşan bu yapıları merkezi bir konuma yerleştiren Burke için siyaseti yönlendiren akıl, tarihsel ve toplumsal deneyime bağlı pratik bir akıldır. Bu akıl sadece tarihsel ve toplumsal koşulların değişken bilgisine yoğunlaşmaz; ayrıca ahlaki bir bakış açısına da sahiptir. Burke için aynı zamanda ahlaki bir işleve sahip olan bu akıl yürütme tarzı "siyasi akıl"dır.

1. BURKE'TE SİYASET FELSEFESİ – AKIL İLİŞKİSİ

Edmund Burke'ün siyaset felsefesini yönlendiren akıl anlayışını açabilmek için, onun metafiziksel bir düşünce yapısına sahip olup olmadığı üzerine gerçekleşen tartışma üzerine eğilmek gerekir (Pappin, 1993: XV). Bu tartışmanın önemi Burke'ün siyaset felsefesinin teorik akla göre mi şekillendiği, yoksa pratik akla mı dayandığı meselesinden ileri gelir.

Aristoteles'in yapmış olduğu teorik akıl-pratik akıl ayrımı bu konunun anlaşılmasında yardımcı olacaktır. Bu ayrıma göre doğa bilimleri ve matematiğin yer aldığı teorik alanın evrensellerine aklın soyut düşünme gücü ile ulaşılır. Başka bir ifadeyle teorik akıl, soyut bir akıl olmaktadır. Soyut akıl ya da teorik akıl bilgiye sadece kendisi

için ve tüm koşullardan bağımsız olarak salt tefekkür ile ulaşmayı amaçlarken, pratik akıl etik, hukuk ve siyasetin dâhil olduğu somut toplumsal koşulların bilgisini elde etmeyi kendisine amaç edinir. Pratik akıl eyleme yönelik bir akıl olup, pratik amaçların gerçekleştirilmesini merkeze koyar. Soyut akıl zorunlu ve özsel olana yönelirken, pratik akıl rastlantısal ve değişken olan ile ilgilidir (Canavan, 1960: 28-29; Stanlis, 2003: 114).

Burke'ün siyaset felsefesini yönlendiren akıl anlayışı üzerine gerçekleşen tartışma, Aristoteles'in yapmış olduğu bu ayrım ışığında süregelmektedir. Burke'ü metafizikçi bir düşünür olarak görenler için onun siyaset felsefesini yöneten akıl anlayışı teorik akıl olurken, tersini iddia edenler açısından ise pratik akıldır.

Francis Canavan, Peter Stanlis, Joseph Pappin gibi yorumcular, Burke'ün metafiziksel bir düşünce yapısına sahip olduğunu iddia ederek onu klasik doğal hukuk geleneği içerisine yerleştirirler (Duman, 2010: 109-110). Canavan'a göre (1960: 45) geleneksel metafiziğin temel öncülleri olan insan aklı ile anlaşılabilir düzenli evren fikri Burke'ün tüm düşünce yapısını şekillendirmiştir. Burke'ün siyaset felsefesi ve ahlak teorisi insanın soyut akıl yürütme gücünün ürünü olan bu ilkelerden bağımsız olarak düşünülemez (1960: 19). Evrenin doğası hakkındaki bu ilkeler nitelik olarak insanın soyut akıl yürütme gücüne bağlıdır. Bu noktadan hareket eden Canavan için, Burke bir anlamda "siyasal rasyonalist"tir (1960: 23); nihayetinde onun devlet ve toplum teorisi (1960: 23) salt akıl yolu ile kavranacak olan evrensel bir düzen anlayışı üzerinden teşekkül eder (1960: 19). Canavan'ın Burke hakkındaki bu yorumu, pratik akıl karşısında teorik akla nihai bir üstünlük atfedilmesi ile son bulur. Bu durumda Burke'ün siyaset felsefini yönlendiren akıl anlayışı teorik ya da soyut bir nitelikte olmaktadır (1960: 51).

Stanlis (2003:7) aynı Canavan'ın yaptığı şekilde Burke'ü klasik doğal hukuk geleneği içerisine yerleştirir ve Burke'ü anlamak için Cicero'nun "doğru akıl" (right reason) kavramlaştırmasına başvurmamız gerektiğini ifade eder. Cicero'ya göre doğru akıl, insanın rasyonel yetisidir (Cameron, 1973: 44). Dünyanın duyu ve zamana ait olan kısıtlamalarından bağımsız olan bu akıl vasıtası ile rasyonel, aşkın ve evrensel doğrular algılanabilir (Kilcup, 1979: 272). Tanrı tarafından yaratılan, ebedi ve değişmez, yok edilemez, zamanın ve mekânın üstünde, ilahi yasa olan doğal yasa doğru akıl ile

kavranabilir (Goyard, 2003: 983). Doğal hukuk doğru akıldan başka bir şey değildir (Moatti, 2003: 155). Stanlis'e göre Burke'ün ahlak ve siyaset felsefesinin merkezinde bu doğru akıl anlayışı yer alır (2003: 4). Buna göre Burke'ün siyaset felsefesini yönlendiren akıl anlayışı pratik değil, soyut bir niteliğe sahip olmaktadır.

Pappin'e göre Burke, Aristoteles'in tüm gerçekliğin ilk ilkelerinin elde edilmesi olarak gördüğü metafizik anlayışı benimsemiştir. Bu anlayışa göre metafizik, deneyime dayanarak gerçekliğin ilk ilkelerine, pratik yaşamın bilgisini veren ilkelere ulaşmaktır. Metafizikçi deneyimimize içkin olan bu ilkelere, ancak deneyimin verilerinin soyut bir analiziyle ulaşabilir. Pappin'e göre Burke bu metafizik anlayış içerisinde konumlanmaktadır. Bu durumda Burke, deneyimin verilerini soyut bir şekilde yalıtarak kendi metafiziksel ilkelerine ulaşmış olmaktadır. Değişim, süreklilik ve düzen olan bu metafiziksel ilkeler pratik yaşamımızı yöneten ilk ilkelerdir. Bu ilkeler ise tarihsel ve toplumsal olana bağlı kalan pratik akıl ile değil, bu alanı aşan teorik akıl yolu ile elde edilebilir (1993: 76). Pappin, Burke'ün siyaset felsefesini yönlendiren temel ilkelerin ancak tarihsel deneyimi aşan bir akıl anlayışı ile elde edilebileceğini iddia ederek, Stanlis ve Canavan ile aynı noktada buluşmuştur. Pappin'in bu yorumu ile birlikte Burke'ün siyaset felsefesini yönlendiren akıl anlayışının soyut mahiyeti pekişmiş olmaktadır.

Burke'ün siyaset felsefesini yönlendiren aklın soyut bir niteliğe sahip olduğu iddiasını vurgulayan bu yorumlar, Leo Strauss ve Rodney Kilcup tarafından problemli bulunmaktadır. Strauss'a göre Burke, Aristoteles gibi teoriye ve teorik akla nihai bir üstünlük atfetmemiştir (2011: 350-351). Strauss'un bu yorumunu kabul ettiğimiz takdirde Burke'ün metafiziksel bir düşünce yapısına sahip olduğu ya da onun ilk ilkelere götüren bir akıl yürütme tarzını benimsediği iddiasını reddetmemiz gerekecektir. Bu durumda ise Burke'ün siyaset felsefesine hâkim olan akıl anlayışı soyut bir mahiyetten uzaklaşarak pratik bir kimliğe bürünmüş olacaktır.

Kilcup bu hususu Burke'ün klasik doğal hukuk geleneğinin epistemolojisini paylaşmadığını ifade ederek genişletir. Kilcup'a göre Burke, aklın dünyayı rasyonel olarak algılama kapasitesini reddeder. Onun dünyası doğru aklın dünyası değildir. Doğru ve yanlış hakkındaki bilgimiz doğru aklın bir ürünü değil, bir gerçekliktir. Bu gerçekliği ancak tarihe başvurarak öğrenebiliriz (1979: 272-273).

Kilcup böylece Burke'ün tarihsel deneyime yapmış olduğu vurguyu ön plana çıkararak onun siyaset felsefesini yönlendiren akıl anlayışının pratik bir niteliğe sahip olduğunu vurgulamış olur.

Burke'ü anti-metafizikçi olarak gören bu yorumu dikkate aldığımızda siyasal olan tamamen tarihsel ve toplumsal koşullara bağlı pratik bir alan olarak karşımıza çıkar. Siyasal alanı yönlendirecek ilkeler soyut aklın ürünü olan unsurlardan arınarak tarihsel deneyimin olanca derinliğine yayılır. Bu durumda Burke'ün siyaset felsefesi pratik aklın bir etkinliği olarak anlamını bulur. Pratik aklın ayırt edici özelliği ise tarihsel deneyime bağlı bir kavrayışı merkeze almasıdır.

Burke için bu tarz bir kavrayışı ön plana çıkardığımıza göre artık onun siyaset felsefesine soyut aklın rehberlik sağladığını söyleyemeyiz. Kesinlik arayışında olan soyut akıl, toplumsal olanı yadsıyarak evrensele ve mükemmele ulaşmak ister (Strauss, 2011: 343). Burke (1993: 8) pratik olana rengini kazandıran koşullar, ilişkiler ve eylemleri yadsıdığı gerekçesiyle soyut aklın bu kesinlik arzusunu, saf metafiziksel soyutlama olarak ifade eder. Burke (2008: 133-134) için olumsuz bir mana taşıyan metafizik, algımızın ötesinde olan, kavrayışımızın sınırlarını aşan, bize ait olmayan alan manalarına gelir.

Burke için bu metafiziksel alan siyaseti yönlendirecek olan ilkelere kaynaklık edemez. Siyaseti yönlendirecek olan akıl soyut bir mahiyete sahip olamaz; çünkü "metafiziksel olarak doğru olan ahlaki ve siyasal olarak yanlış" olduğu için "siyaset ve ahlak ile ilgili konularda hiçbir evrensel ilke rasyonel bir şekilde doğrulanamaz." Burke bu hususların altını çizerek siyasal olanın alanını çizmiş olmaktadır. Buna göre siyaset, metafiziksel bir tasarımın soyut bir kesinliği değildir ya da Burke'ün (1993: 61-62) ifade etmiş olduğu gibi siyaset *a priori* bir bilim değildir.

Bu durumda siyaseti asıl yönlendirecek olan pratik alandır; yani bize ait olan alandır. Bu alanda ise pratik akıl asıl başvuru kaynağıdır. Soyut akıldan farklı olarak pratik akıl teorik olarak doğru olanın değil, toplumsal olarak iyi olanın peşindedir (Canavan, 1960:6). Burke bu ayrımı şu şekilde ifade eder: "siyasal problem her şeyden önce doğru veya yanlışlık ile ilgili değildir; siyasal problem iyi ve kötü olan ile ilgilidir; iyi sonuca götüren siyasal olarak doğru, kötü sonuca götüren ise siyasal olarak yanlıştır (1997: 649)."

Burke böylece siyaseti teorik bir mesele olmaktan çıkararak onu pratik bir etkinlik haline getirmiştir. Siyasal olan konusunda temel hadise evrensel bir kesinlik değil, toplumsal iyinin değişken doğasıdır. Siyasetin asıl ulaşmak istediği bilgi zaman ve mekâna göre farklı anlamları içerisinde barındıran toplumsal iyidir. Buna ulaşmak için siyasetin deneyime dayalı bir bilgi anlayışına sahip olması gerekir.

Burke'e (1993: 61) göre deneyimi merkeze alan siyaset anlayışı, soyut akla dayalı bir siyaset anlayışından daha vukuflu olacaktır. İlki koşulları dikkate alan bir siyaset anlayışının gerekliliği üzerinde dururken, diğeri tüm koşullardan azade bir şekilde her yerde ve her zaman geçerli olacak evrensel bir siyaset anlayışı karşımıza çıkarır (1997:241). Koşulları yok sayarak kendi planlarını uygulamaya çalışan siyasetçi ise gerçeklikten kopuk olduğu için ya ülkesini yıkıma götürecek bir deli ya da metafiziksel çılgındır (1997: 377). Burke (1993: 58) bu siyaset anlayışını "siyasal metafizik" olarak adlandırarak, pratik akla dayalı ve toplumsal iyiyi merkeze alan kendi siyaset anlayışının karşısına koyar.

Burke tarafından pratik bir etkinlik olarak siyaset tasavvuru bizi tarihsel ve toplumsal pratiklerin içerisine götürür. Bu pratikler deneyime dayalı siyaset anlayışının kaynaklarını oluşturur. Burada söz konusu olan deneyim, tek bir kişinin tüm yaşamı boyunca edinmiş olduğu kazanımların ötesindedir. Deneyim tek bir kişinin kısa ömründen ibaret değildir (1993: 61). Bu tarihsel birikim siyaseti yönlendirecek olan aklın temellendiği zemindir. Siyaset bireysel aklın değil, tarihsel deneyimin bilgisine ihtiyaç duyar. Bu mesele bizi tarihsel deneyimin somut pratikleri olarak gelenek ve önyargı konularına götürür.

2. BURKE'TE TARİHSEL DENEYİME BAĞLI AKLIN SOMUT DAYANAKLARI OLARAK GELENEK VE ÖNYARGI

Burke için geleneğin önemi bireysel aklı aşan ve onu şekillendiren somut tarihsel bağlamı teşkil etmesinden ileri gelir. Uzun bir deneyimin ürünü olan gelenek, bireyi toplumsallaştıran kültürel pratikleri sunarak (Cameron, 1973: 171-172), geçmiş ile şimdi arasındaki sürekliliği sağlar (Holston, 2007: 57-58). Kültürel mirasın nesiller arası aktarımına dayalı pratik bir bilgi kaynağı olarak geleneği

temel referans kaynaklarımızdan birisi olarak ele aldığımız takdirde siyaset felsefesini yönlendiren aklın tarihsel deneyime dayanması gerektiği sonucu karşımıza çıkar.

Friedrich Von Hayek'in (2005: 45-50) belirtmiş olduğu gibi tarihsel deneyim, uzun bir dönem sonucunda oluşan birikime yapılan atıftır. Çetin çabalarla kazanılan bu birikim deneme-yanılma neticesinde öğrenilen bilgiyle oluşur. Bu açıdan tarihsel deneyim tedrici olarak gelişmiş, sağlam inşa edilmiş, soyut aklın icadı ve tasarımı olmayan, beşeri eylem neticesinde kendiliğinden oluşan ve somut olarak kendi üstünlüklerini kanıtlamış müesseselerde yerleşik olan bilgiye dayanır.

Gelenek ve tarihsel deneyim vurgusu, birey ve bireysel aklı aşan yapılar ile karşılaşmamızı sağlar. Bu karşılaşma bize bireysel aklımızın yetersizliğini gösterir. Burke (2008: 12) için bu karşılaşma neticesinde kendi anlama yetimizin zayıf yanlarını görmek faydalı bir amaca hizmet edebilir. "Bizi bilgili kılmazsa alçakgönüllü kılabilir. Bizi yanlıştan korumazsa, en azından yanlışın özünden koruyabilir ve onca emek o kadar belirsizlikle sonuçlandığında, kesin ve acele yargılarda bulunmamak konusunda bizi uyarabilir."

Burke'ün geleneğe yüklemiş olduğu bu epistemolojik rol, insan aklının sınırlılığı ile ilgilidir. Sınırlı bir akıl anlayışının doğrudan sonucu ise insan bilgisinin sınırlılığı ve insanın kusurlu bir varlık olarak telakki edilmesidir (Muller, 1997: 10). İnsan kendi sınırlı aklı ile toplumsal olanın karmaşıklığını idrak edemeyeceğine göre (Beneton, 2011: 291) siyaset bireysel aklın çıkarımlarına indirgenemez. Siyaset ne metafiziksel ne de matematiksel bir işlemdir. Toplumsal olanın karmaşık yapısı, sadece doğru ve yanlış üzerine kurulu, hiçbir orta noktayı kabul etmeyen, geometri ve metafiziğin öncülleri ile anlaşılamaz; ancak her toplumun koşulları ve karakterine göre, sonsuz bir çeşitlilik gösteren biçimlerle şekillenmiş, dönüşmüş ve karışmış (Burke, 1997: 243) özelliklerinin cisimleşmesi olan geleneğe başvurulması sayesinde anlaşılabilir. Bu ise ancak tarihsel deneyime dayanan bir akıl yürütme tarzı ile mümkün olabilir.

Tarihsel deneyimin somutlaştığı bir diğer zemin ise önyargıdır. Burke bu noktada önyargıyı, bu kavramın modern kullanımına karşı kadim anlamını ön plana çıkararak kullanır. Bu kavramın modern kullanımı ile birlikte önyargı olumsuz bir manaya bürünerek, doğru bilgiye ulaşmanın önündeki engel haline gelmiştir. Burke için önyargı ise

insanlara, doğru eyleme ve düşünme imkânı sağlayan bilgi biçimidir. Burke'ün burada önyargıya (prejudice) yüklemiş olduğu anlam, Latince'deki "praejudicium" kavramından türeyen bir içeriğe sahip olmasıdır. Kadim dönemde "praejudicium" kavramı bir emsale veya deneyime ya da önceki kararlara dayanan yargı anlamına gelir (Wilkins, 1967:110). Burke "praejudicium"un bu kadim anlamını, "prejudice" (önyargı) kavramı ile devam ettirerek, önyargıyı, tek bir insan ya da tek bir neslin değil, sayısız neslin birbirini takip eden sürekliliği içerisinde üretilen, detaylanan ve tasvip edilen (Canavan, 1960: 78), kolektif deneyime dayanan bilgi olarak ifade eder (Frohnen, 1993: 38).

Burke'te önyargı, uzun bir deneyimin sonucunda oluşan (Canavan, 1960: 75), rasyonel planlama ve bilinçli bir tercihe bağlı olmayan (Wilkins, 1967:110), toplumsal görüştür (Canavan, 1960: 75). Nihayetinde, "İnsan bilge olmasa da [tür olarak insan] bilge bir varlıktır. Birey zavallıdır; şu andaki halk, müzakere etmeksizin eyleme geçtiği zaman zavallıdır; fakat tür [olarak insan] bilgedir, bir tür olarak, zaman ona sağlandığında, neredeyse her zaman doğru hareket edecektir (1997:398)." Burada, Hayek'e başvuracak olursak, söz konusu olan bu durum, geçmiş dönemlerdeki insanlara insanüstü bir bilgelik payesi verilmesi anlamına gelmez; burada önemli olan, birçok kuşağa dayanan tecrübenin, herhangi bir kimsenin bilgisinden daha fazla bilgi içermesidir (2005: 51). Hayek bu yorumu ile bir anlamda Burke'ün önyargı anlayışını açıklamıştır. Burke'ün (1993: 87) ifadelerine tekrar başvuracak olursak;

> *" [Önyargılar] uzun bir süredir devam etmektedir ve genel olarak geçerliliklerini sürdürdükçe onlara daha çok değer veririz. Bizim korktuğumuz herkesin kendi özel akıl stoğu ile yaşamına ve ticaretine devam etmesidir; çünkü her insandaki bu stoğun küçük olduğu ve bireylerin, çağların ve ulusların sermayesi ve genel bankasına kendi kendilerine başvurmalarının daha iyi olacağı kanısındayız. Soyut düşünen insanların çoğu, genel önyargıları boşa çıkarmak yerine, onların içinde hüküm süren gizli hikmeti keşfetme basiretini kullanmalıdır. Onlar araştırdıklarını bulursa (ve nadiren başarısız olurlar), önyargı örtüsünün atılmasıyla geriye çıplak akıldan başka bir şey kalmayacağı için, aklı da içine alan, önyargıyı devam ettirmenin, daha bilgece olduğunu düşünürler; çünkü önyargı, haklı olarak, aklı harekete geçiren ve ona süreklilik kazandıracak bir eğilime sahiptir."*

Burke önyargı kavramlaştırmasına başvurarak bireysel aklın yetersizliğine yönelik vurgusunun tonunu daha da artırmış olmaktadır. Bireysel akıl kendi başına sadece çıplak bir akıldır. Siyaset gibi karmaşık bir toplumsal hadise bireysel aklın sınırlılığı ile üstesinden gelinebilecek bir mesele değildir. Bu karmaşık mesele ile baş edebilmek için birey kendi aklının ötesindeki yapılara dayanmalıdır. Bunun da tek yolu gelenek ve önyargı gibi tarihsel deneyimin somut pratiklerine başvurmaktır. Birey böylece her şeye en baştan başlamak zorunda kalmayacak, Chantal Mouffe'un (2010: 33) da ifade etmiş olduğu gibi kendi varoluşunu tarihselliğe eklemiş olacaktır.

3. BURKE'TE AKLIN AHLAKİ İŞLEVİ

Burke'ün siyaset felsefesini yönlendiren pratik akıl anlayışı tarihsel bir bağlam içerisinde işler. Siyaset tarihsel birikimin bize bırakmış olduğu mirası reddetmeyen ve bu mirasın içinde yatan bilgeliğin farkında olan bir akla, yani Burke'ün ifade etmiş olduğu şekilde "siyasal akla" dayanması gerekir.

> *"Bizim önerdiğimiz aklı inkâr etmek değildir, siyasal akıl olarak adlandırılan aklın özel bir türüne katılmaktır; siyasal akıl bir hesaplayıcı ilkedir: ekler, çıkarır, çarpar ve böler, metafiziksel veya matematiksel olarak değil, ahlaki olarak, doğru ahlaki ölçüler ile bunu yapar (1993: 52)."*

Siyasi akıl, tarihsel ve toplumsal deneyime dayanan bir akıl yürütme tarzıdır. Bu akıl yürütme biçimi aynı zamanda ahlaki bir içeriğe de sahip olmalıdır. Ahlaki içeriğin niteliği Burke hakkındaki yorumların çeşitlendiği bir başka noktaya karşılık gelir. Bu çeşitlilik Burke'ün ahlak anlayışının evrensel mi yoksa rölativist mi olduğu noktasından kaynaklanır; fakat bu iki farklı yorum Burke'ün aşkın ahlaki ilkeleri kabul ettiği hususunda anlaşır. Bu anlaşma neticesinden çıkan ilk sonuç siyasi aklın aşkın ahlaki ölçüte dayanmış olmasıdır. Bu bize siyasal olanı değerlendirebileceğimiz evrensel bir ölçüt kazandırır. Burke (1997: 470) için bu yegâne evrensel ölçüt ise adalettir. Zorbalık, hırsızlık, rüşvet, baskı gibi eylemler adaletin ebedi yasasına aykırıdır (1997: 476). Bu yasanın kaynağı ise bizim soyut akıl yürütmemiz değil, Tanrı'dır. Tanrı'nın bu ebedi yasasına herkes bağlıdır (1997: 478).

Burke'e (1997: 628) göre ahlak konusunda hiçbir evrensel ilke rasyonel olarak doğrulanamayacağı için tarihsel ve toplumsal pratikler ahlaki düzenin kavranmasında asıl başvuru kaynağımız olmaya devam eder. Nihayetinde, "ahlakın çizgileri matematiğin ideal çizgileri gibi değildir. Ahlakın çizgileri uzun olduğu kadar derin ve geniştir. Bunlar özel durumlara imkân sağlar; değişiklikleri talep eder." Bunun aksi bir akıl yürütme tarzı saf metafiziksel bir soyutlama olacaktır. Bu girişim siyasi aklın zıttı bir durumdur; çünkü ahlaki değildir. Ahlaki bir akıl yürütme tarzı olan siyasi akıl tarihsel ve toplumsal olayları ya da yönelimleri matematiksel bir kesinlik peşinde koşarak değil, adil olup olmadığına göre değerlendirir. Bu tarz bir değerlendirme somut pratiklerin değişken koşullarına ilgi göstermeden edemez; yoksa adalet göz ardı edilmiş olur.

Burke'ü evrenselci kutba yerleştiren Canavan, Stanlis ve Pappin gibi yorumcular onun değişmez bir ahlak anlayışına yapmış olduğu atfı merkeze alırken, Kilcup (1977: 408) gibi onu rölativist bulanlar ise değişken tarihsel ve toplumsal koşulların değişmez olan ahlak yasasını değiştireceğini iddia ederler. Bu durumda iyi ve kötü koşullara göre değişkenlik gösterecektir.

Joseph Baldacchino'ya (1983) göre Burke tüm değişen tarihsel ve toplumsal pratikler karşısında değişmeden kalan bir ruhumuzun var olduğuna dikkat çekmiştir. Değişmeden kalan bu ruh ise ahlak yasamız olan adalettir. Olayları adil bir şekilde değerlendirme becerimizdir. Adil olmak koşulların taleplerine cevap vermektir. Koşulları doğru okuyamamak ya da ilkeler adına koşulların gerektirdiği zorunlulukları görmezden gelmek ahlakdışı bir durumken, ihtiyaçların giderilmesi ahlaki bir durumdur. Karşılaştığımız farklı durumlar neticesinde yeni ahlaki tercihler oluşturmak durumundayız (Holston, 2007: 43-49). Bunu gerçekleştirirken, Burke'ün ifade etmiş olduğu gibi "dünyadan önce olan ve bu dünya yanıp kül olduktan sonra da kalacak olan, dünyanın düzenini sağlayan, Tanrı'dan kaynaklanan, bizlere yol gösteren ve tüm değişimlerin ötesinde olan Adalet" ile (Kirk: 2009: 116) yani siyasi aklın doğru ahlaki ölçütüyle yol almak zorundayız.

Tarihsel ve toplumsal deneyime dayanan siyasi akıl bize yol gösterici bir mahiyete sahiptir. Siyasi aklın bu yol göstericiliği, soyut ilkeleri hayata zorla yerleştirme girişimi değildir. Siyasi akıl tarihsel ve toplumsal deneyime aykırı her türlü girişimi problemli bulur.

Toplumsal koşulların dilini çözmek, ihtiyaçlara cevap verebilmek ve somut olana odaklanmak siyasi aklın bir hüneridir. Bu hüner kendini yönlendiren ahlaki ölçüt olan adalet prensibi ile gerçeklik kazanır. Toplumsal pratiğin karmaşık olan doğası göreceli bir konum çerçevesinde değil, adil olanın merkeze alınması suretiyle okunacaktır. Siyasi akıl tarihsel ve toplumsal deneyime dayanan ahlaki bir akıl yürütme tarzı olup adalet prensibi üzerinden işler.

SONUÇ

Her siyaset felsefesi kendine özgü unsurlara sahiptir. Bu unsurların anlaşılması bir siyaset felsefesinin dayanmış olduğu kaynakları gündeme getirir. Bu kaynaklar hem bir siyaset felsefesinin kendi sınırlarını çizerken, hem de onu başka siyaset felsefelerinden ayırmış olur. Bu bakımdan ilk olarak yapılması gereken ele alınan siyaset felsefesinin kendine has yönlerini ortaya koymaktır. Bu hem mevcut siyaset felsefesini daha anlaşılır kılacak hem de ortaya koymuş olduğu meseleler hakkında derinleşebilmemizi sağlayacaktır.

Bir siyaset felsefesinin mevcudiyeti için elzem olan kaynakların ne olduğu sorusu burada devreye girer. Bu kaynaklar siyaset felsefesinin üzerinden yükseldiği ontolojik, epistemolojik ve etik iddialardır. Bir siyaset felsefesini var eden sahip olduğu bu iddialardır. Bu iddialar üzerinde durulmadan bir siyaset felsefesinin kendine özgülüğü yeterli bir şekilde kavranamaz.

Burke'ün siyasi akıl anlayışını siyaset felsefesi bakımından önemli kılan hadise belirtmiş olduğumuz bu çerçeve ile göstermiş olduğu uyumdur. Siyasi akıl, ontolojik, epistemolojik ve etik iddiaları kendi bünyesinde barındıran bir mevcudiyete sahiptir. Ontolojik bir iddiadır; çünkü varoluş koşulu tarihsel ve toplumsal olanın önceliğine dayanır. Eğer tarihsel ve toplumsal olan yok sayılırsa siyasi akıl mevcudiyetini sürdüremez. Siyasi akıl aynı zamanda epistemolojik bir iddiadır; bize bilgiye ulaşma yöntemi konusunda tarihsel deneyime bağlı somut bir perspektif sunmaktadır. Bu perspektifin yerine tarihsel deneyimi dışlayan soyut bir yaklaşımın benimsenmesi siyasi aklın yokluğu anlamına gelecektir. Siyasi akıl son olarak doğru ahlaki ölçüt olan adalete dayanması bakımından etik bir iddiaya sahiptir; adalet bize yol gösteren yüce ilke olmaktadır. Adil olan göz ardı edildiği zaman ise artık elimizde bir siyasi akıl kalmayacaktır.

Burke'ün muhafazakâr siyaset felsefesinin kurucusu olarak kabul edilmesi onun ortaya koymuş olduğu bu siyasi akıl kavramlaştırması ile daha anlaşılır bir hale gelir. Burke bu kavramlaştırması ile muhafazakâr siyaset felsefesinin ontolojik, epistemolojik ve etik ilkelerini ifade etmiştir. Bu siyaset felsefesi üzerine yapılacak bir düşünce faaliyetinin ilk olarak bu ilkeler üzerine yoğunlaşması gerekecektir.

KAYNAKÇA

Baldacchino, Joseph (1983). "The Value-Centered Historicism Of Edmund Burke". *Modern Age*, 27 (2) http://www.nhinet.org/burke.htm (Erişim Tarihi: 30.06.2017)

Beneton, Philippe (2011). "Gelenek/Gelenekçilik". *Sosyolojik Düşünce Sözlüğü*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Burke, Edmund (2008). *Yüce ve Güzel Kavramlarımızın Kaynağı Hakkında Felsefi Bir Soruşturma*. Ankara: Bilegesu Yayıncılık.

Burke, Edmund (1997). "Letter To The Sheriffs Of Bristol (1777)". *Edmund Burke Selected Writings and Speeches*, Peter Stanlis (Ed.), Washington: Regnery Publishing, 223-250.

Burke, Edmund (1997). "Speech On The Representation Of The Commons In Parliament (1782. *Edmund Burke Selected Writings and Speeches*, Peter Stanlis (Ed.),Washington: Regnery Publishing, 395-406.

Burke, Edmund (1997). "Speeches In Opening The Impeachment Of Warren Hastings (1788. *Edmund Burke Selected Writings and Speeches*, Peter Stanlis (Ed.), Washington: Regnery Publishing, 466-484.

Burke, Edmund (1997). "An Appeal From The New To The Old Whigs (1791. *Edmund Burke Selected Writings and Speeches*, Peter Stanlis (Ed.), Washington: Regnery Publishing, 623-657.

Burke, Edmund (1997). "Speech On The Petition Of The Unitarian Society (1792. *Edmund Burke Selected Writings and Speeches*, Peter Stanlis (Ed.), Washington: Regnery Publishing, 377-382.

Burke, Edmund (1993). *Reflections On The Revolution In France*. New York: Oxford University Press.

Cameron, David (1973). *The Social Thought Of Rousseau And Edmund Burke A Comparative Study*. Toronto: University of Toronto Press.

Canavan, Francis (1960). *The Political Reason Of Edmund Burke*. Durham: Duke University Press.

Duman, Fatih (2010). A*ydınlanma Eleştirisinden Devrim Karşıtlığına Edmund Burke*. Ankara: Liberte Yayınları.

Frohnen, Bruce (1993). *Virtue and The Promise Of Conservatism The Legacy Of Burke and Tocqueville*. Kansas: University Press of Kansas.

Goyard, Simone (2003). "Yasa". *Siyaset Felsefesi Sözlüğü*, İstanbul: İletişim Yayınları, 982-987.

Hayek, Friedrich Von (2005). "Özgürlük, Akıl ve Gelenek". *Liberal Düşünce Dergisi*, 37, 45-58.

Holston, Ryan (2007). "Burke's Historical Morality". *Humanitas*, 20 (1/2), 37-63.

Kilcup, Rodney W. (1979). "Reason And The Basis Of Morality In Burke". *Journal of The History of Philosophy*, 17 (3), 271-284.

Kilcup, Rodney W. (1977). "Burke's Historicism". *The Journal Of Modern History*, 49 (3), 394-410.

Kirk, Russel (2009). *Edmund Burke A Genius Reconsidered*. Wilmington: ISI Books

Moatti, Claude (2003). "Cicero". *Siyaset Felsefesi Sözlüğü*, İstanbul: İletişim Yayınları, 154-159.

Mouffe, Chantal (2010). *Siyasetin Dönüşü*. Ankara: Epos Yayınları.

Muller, Jery Z. (1997). *Conservatism An Anthology Of Social and Political Thought From David Hume To The Present*. New Jersey: Princeton University Press.

Pappin III, Joseph L. (1993). *The Metaphysics Of Edmund Burke*. New York: Fordham University Press.

Stanlis, Peter (2003). *Edmund Burke And The Natural Law*. New Brunswick: Transaction Publishers.

Strauss, Leo (2011). *Doğal Hak ve Tarih*. İstanbul: Say Yayınları.

Wilkins, Burleigh Taylor (1967). *The Problem's Of Burke's Political Pihilosophy*. Oxford: Clarendon Press.

SUMMARY

The understanding of reason in Edmund Burke's political philosophy necessitated to elaborate three matters. The first one is the discussion of practical reason-theoretical reason, the second one is the topic of tradition and prejudice as a concrete practices, and the third one is the usage of reason morally.

The discussion of practical reason and theoretical reason comes up to a point that varies the discussions about Burke. The intellectuals like Francis Canavan, Peter Stanlis and Joseph Pappin place Burke into the tradition of natural law. According to this interpretation, the resource of the principles shaping Burke's political philosophy is the theoretical reason that surpasses the historic and traditional practice. However, Rodney Kilcup and Leo Strauss see such an approach problematic. According to both of them, Burke has not a manner of reasoning that goes abstractly to first principles. In this condition, the understanding of reason directing Burke's political philosophy has a practical character. When we consider this argument, the history will the main resource of us.

The sense of practical reason of Burke broadly makes way for historical practice. The reason directing his political philosophy depends on the tradition and prejudice which are concrete practices of historical and social experience. The politics should be based on the knowledge coming from the historical fund.

According to Burke, the way of reasoning, which connected to the historical and social experience, has a moral dimension at the same time. This moral rule that leads all of our acts is the justice. Burke ascribes a moral meaning to this practical reason which directs the politics and terms as political reason. The political reason is a way of moral reasoning which hinges upon the historical and social experience.